

Анжела Жукова,
ORCID iD 0009-0008-3016-1119
практичний психолог
Миколаївський ліцей № 58
пр. Корабелів, 12-г, 54052, м. Миколаїв, Україна
anzh.zhukova@gmail.com

АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНИХ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У методичній статті висвітлено проблему соціально-психологічної підтримки обдарованих підлітків у кризових умовах воєнного стану. Наголошено на необхідності пошуку ефективних форм і методів психолого-педагогічного супроводу, які забезпечують збереження психічного здоров'я та розвиток потенціалу обдарованої особистості в умовах війни. Досліджено особливості впливу стресових чинників на емоційний стан, самооцінку та соціальну активність підлітків. Схарактеризовано їхні психосоціальні особливості у кризових умовах. У роботі з дітьми проаналізовано вплив використання творчості та арттерапії на їхню чуттєву сферу.

Розроблено конспект заняття із соціально-психологічної підтримки обдарованих підлітків 11–14 років у закладах освіти в умовах війни, що базується на альтернативних методах та техніках психолого-педагогічного впливу та враховує психоемоційні особливості здобувачів освіти в кризових обставинах. Запропоновано комплекс вправ, спрямованих на розвиток стресостійкості, саморегуляції, соціальної компетентності та емоційного інтелекту.

Ключові слова: арттерапія; воєнний стан; кризові умови; обдаровані підлітки; психоемоційна регуляція; соціально-психологічна підтримка.

© Жукова А. В., 2025

Вступ Обдаровані підлітки вирізняються високим рівнем рефлексивності, глибоким емоційним сприйняттям світу та підвищеною чутливістю до змін у соціальному середовищі. В умовах воєнного стану ці особливості можуть стати як ресурсом, так і чинником ризику для психоемоційної стабільності. Під впливом постійної загрози, невизначеності та інформаційного навантаження в них зростає рівень тривожності, знижується мотивація, порушуються соціальні зв'язки. Це зумовлює необхідність створення середовища, що сприятиме збереженню психологічного добробуту та розвитку особистісної стійкості.

Актуальність проблеми визначено потребою в розробленні цілеспрямованих програм соціально-психологічної підтрим-

ки, де передбачено:

- підвищений рівень тривожності та стресу в підлітків;
- потребу в безпечному середовищі для самовираження;
- порушення звичного навчального та соціального ритму;
- психоемоційні особливості обдарованих дітей.

Постановка проблеми. Сучасна система психологічної підтримки дітей у закладах освіти має низку суперечностей. З одного боку, обдаровані підлітки потребують розширеного простору для творчої самореалізації; а з іншого – воєнні обставини обмежують можливості безпечної комунікації та емоційного вираження. Виникає невідповідність між високим рівнем вну-

трішнього потенціалу дитини та зниженими умовами для її розвитку. Ще одна розбіжність полягає між наявністю в педагогів базових знань із психологічної підтримки та недостатньою підготовкою до роботи з дітьми в умовах тривалого стресу. Ці обставини потребують пошуку інноваційних, але доступних методів підтримки, серед яких провідне місце належить арттерапії. Її універсальність полягає в тому, що вона поєднує творчість і психологічну допомогу, відкриваючи простір для безпечного емоційного самовираження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний унесок у розвиток арттерапії зробили класики напрямку. Їхні дослідження доводять ефективність творчості як інструменту психологічної підтримки дітей і підлітків: М. Наумбург підкреслювала, що спонтанна творча активність є засобом самопізнання, який допомагає дитині усвідомлювати внутрішні конфлікти та відновити психічну рівновагу (Naumburg M., 1966, с. 13). Цей підхід демонструє важливість підтримки внутрішнього світу підлітка через творчість.

На терапевтичному значенні процесу творчості, а не лише кінцевого результату, що сприяє розвитку внутрішніх ресурсів та психоемоційному оздоровленню, наголошувала Е. Крамер (Kramer E., 1971, с. 22). Самовираження важливіше за кінцевий продукт, що особливо актуально в кризових умовах. Систематично впроваджував малювання та інші творчі форми А. Хілл для психологічної підтримки дітей у кризових умовах, акцентуючи на самовираженні і розвитку творчого потенціалу (Hill A., 1945, с. 4). Автор доводить, що творчі активності формують у підлітків механізми саморегуляції та внутрішньої стійкості.

Системний підхід до арттерапії розробила Дж. Рубін, наголошуючи на важливості структурованої діяльності, розвитку емпатії та соціальних навичок (Rubin J., 1984, с. 26). Це важливий підхід у роботі з дітьми та підлітками, адже методи структурування дають змогу поєднати індивіду-

альний розвиток та соціальну інтеграцію.

Сучасні українські дослідники також підкреслюють важливість інтеграції творчих методів у навчальний процес та кризову підтримку дітей та підлітків: Н. В. Родіна вивчала роль арттерапії у формуванні стресостійкості та соціальної адаптації (Родіна Н. В., 2020, с. 17). З її погляду, арттерапевтичні техніки підвищують здатність підлітків до саморегуляції в кризових умовах; поєднання ізотерапії з використання природних матеріалів в арттерапевтичних техніках розглядали О. Г. Степаненко, М. В. Дробішева (Степаненко О. Г., Дробішева М. В., 2024, с. 177).

Інтеграцію творчих методів у психологічну підтримку підлітків у кризових умовах досліджував О. М. Скар (Скар О. М., 2019, с. 8); Л. М. Левченко – комплексний підхід до соціально-психологічної підтримки обдарованих дітей у школі (Левченко Л. М., 2021, с. 10). Поєднання навчальних і терапевтичних компонентів забезпечує ефективну підтримку підлітків.

Вочевидь аналіз розвідок фахівців дає підстави стверджувати, що саме творчість, зокрема арттерапія, є природним і безпечним способом підтримки дитини в умовах підвищеного стресу.

Мета статті – висвітлити можливості соціально-психологічної підтримки обдарованої особистості підлітка в умовах воєнного стану методом арттерапії

Завдання статті:

1. Охарактеризувати психосоціальні особливості обдарованих підлітків у кризових умовах.

2. Проаналізувати вплив арттерапії в роботі з обдарованими підлітками на їхній психоемоційний стан.

3. Запропонувати конспект заняття із соціально-психологічної підтримки обдарованих підлітків 11–14 років та обґрунтувати її актуальність і новизну в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу.

Психосоціальні особливості обдарованих підлітків у кризових умовах. Обдаровані підлітки вирізняються високим

рівнем чутливості, рефлексивності та здатністю до глибокого емоційного сприйняття світу. У кризових умовах, зокрема під час воєнного стану, ці характеристики роблять їх особливо вразливими до тривожності, емоційного перевантаження та соціальної дезадаптації. Як показує дослідження О. М. Мойзриста, «обдаровані підлітки, які перебувають у навчальному середовищі, де емоційна напруга висока, мають значно більш виражену потребу у формуванні стратегій адаптації та підтримки» (Мойзрист О. М., 2021, с. 52). Практичні спостереження свідчать, що такі підлітки часто уникають відкритої взаємодії в класі, демонструють емоційне напруження під час групових завдань та схильність до самокритики. Для збереження їхнього ментального здоров'я необхідне створення безпечного середовища, де дитина може висловлювати емоції та мати допомогу.

Психологічний супровід обдарованих підлітків у кризових умовах має бути цілеспрямованим та адаптованим до індивідуальних потреб кожного учня. Як зазначає С. К. Шандрук, «психологічні особливості загальної та творчої обдарованості підлітків доволі тісно пов'язані: висока рефлексивність, інтуїція та прагнення до самовираження супроводжуються і підвищеним ризиком емоційної напруги» (Шандрук С. К., 1995, с. 14). Практичні спостереження підтверджують, що обдаровані підлітки, які перебувають в умовах підвищеної соціально-емоційної нестабільності, частіше відчувають внутрішню напругу, перфекціоністські риси та соціальну ізоляцію. У межах роботи з такими учнями успішним виявився підхід із залученням арттерапевтичних вправ на візуалізацію внутрішніх станів, групову творчість та рефлексію: виконання колажів «Ресурси мого світу», малюнків-емоцій та мініпроектів дозволяло підліткам безпечно відобразити переживання, усвідомити їх, інтегрувати у творчий процес.

Інтеграція творчих методів для розвитку саморегуляції, емоційної компетентності та групової соціальної взаємодії

є ефективним напрямом підтримки обдарованих підлітків у кризових умовах. У науковій роботі «Системні дослідження психіки особистості: досвід наукової школи «Системне моделювання психологічних феноменів» Н. В. Родіна підкреслює: «обдаровані діти часто демонструють підвищену емоційну експресивність і схильність до внутрішніх конфліктів, особливо в умовах обмеженої соціальної взаємодії» (Родіна Н. В., 2020, с.17). Це виявляється у підлітків у вигляді невпевненості, замкненості та труднощів у комунікації. Практичне застосування цього спостереження передбачає використання вправ на емоційне усвідомлення та саморегуляцію, таких, як: малюнок-емоція, створення колажів власних ресурсів та мініпроектів, що дозволяють візуалізувати переживання та ресурси. Стимулювання внутрішніх ресурсів та розвитку саморегуляції є ключовим компонентом підтримки обдарованих підлітків у кризових умовах. Як засвідчує досвід роботи з обдарованими учнями зазначеного віку, упровадження казкотерапії та колективних творчих завдань сприяє формуванню відчуття підтримки, спільному пошуку шляхів подолання труднощів та навчанню співпраці.

Соціально-психологічна підтримка має охоплювати інтеграцію творчих методів і групову взаємодію для розвитку емпатії та соціальних навичок. У кризових умовах, наголошує О. М. Скар, обдаровані підлітки потребують системного підходу, який поєднує розвиток когнітивних, емоційних та соціальних ресурсів, що сприятиме формуванню психологічної стійкості (Скар О. М., 2019, с. 8) Практичним підтвердженням цього є проведення комплексних занять, де поєднано арттерапевтичні вправи, мініпроекти та групові обговорення, що дають змогу підліткам моделювати кризові ситуації та знаходити ефективні способи самопідтримки.

На основі здійсненого аналізу стверджуємо:

1. Психосоціальні особливості обдарованих підлітків у кризових умовах визна-

чаються високою емоційною чутливістю, потребою у безпечному середовищі для самовираження, підвищеною тривожністю та необхідністю розвитку стратегій саморегуляції.

2. Психосоціальна підтримка має бути комплексною, охоплювати розвиток когнітивних, емоційних і соціальних компетентностей, бути адаптована до умов кризової ситуації.

3. Реалізація цілісної підтримки передбачає застосування адаптованих арттерапевтичних методів, інтеграцію групових і індивідуальних вправ, а також постійний моніторинг психоемоційного стану підлітків.

Використання арттерапії в роботі з обдарованими підлітками. Наукові підходи до арттерапії передбачають використання пасивних (взаємодія з уже створеними творами мистецтва) й активних форм (самостійна творчість). При цьому застосовують різні методи та техніки. Найбільш дієвими є візуальна, музична, драматична види терапії. Зосередимо увагу на арттерапії.

Творчість є потужним інструментом психологічної підтримки, особливо в умовах стресу та кризових обставин. Як зазначає М. Наумбург: «спонтанна творча активність дає змогу дитині усвідомлювати внутрішні конфлікти та потреби, стимулює розвиток психічних функцій і сприяє емоційній регуляції» (Naumburg M., 1966, с. 13). У роботі з обдарованими підлітками 11–14 років нашого ліцею переконувалися, що малювання, створення колажів та інтерактивні творчі завдання допомагають учням висловити страхи та тривогу, які вони не можуть виразити вербально.

Аналіз наукових праць, власні спостереження показують, що творчість діє як канал емоційного самовираження і дає змогу дітям навчитись усвідомлено працювати зі стресом, що стає базою для подальшого розвитку внутрішньої стійкості. Як зазначає Е. Крамер: «терапевтичне значення творчості полягає не лише в кінцевому продукті, а передусім у процесі,

який активує внутрішні ресурси та сприяє психоемоційному оздоровленню» (Крамер Е., 1971 с. 22). Під час проведення занять помічено, що діти, які регулярно працюють із матеріалами для малювання, колажу або моделювання, демонструють більш урівноважену поведінку, навчаються переносити внутрішній стан на творчий процес і отримують позитивний зворотний зв'язок від однолітків.

Використання малювання та інших творчих форм у роботі з дітьми в кризових умовах, засвідчує А. Хілл, сприяє самовираженню і розвитку творчого потенціалу» (Хілл А., 1945, с. 4). Практика підтверджує, що інтеграція малюнку, театральних елементів і музичних вправ допомагає підліткам зрозуміти власні емоції та взаємодіяти з іншими членами групи. Наприклад, у вправі «Мій внутрішній світ у воєнний час» учасники відображають свої переживання та обговорюють їх у безпечному колі, що дозволяє практичному психологові своєчасно підтримати тих, хто відчуває сильний стрес.

Творчі методи слугують інструментом комунікації, розвитку емпатії та соціальної підтримки. Дж. Рубін розробила системний підхід до арттерапії, акцентуючи на структурованій роботі, розвитку емпатії та соціальних навичок (Rubin J., 1984, с. 26). У нашій практиці це втілюється через поетапну роботу: спершу індивідуальне самовираження через малюнок або колаж, потім групове обговорення та рефлексія. Наприклад, під час колективного проекту «Моя історія сили» учні демонструють способи подолання стресу та вчаться сприймати емоції інших без критики. Структурована творча робота дає змогу підліткам розвивати соціальні навички та підтримує формування емоційного інтелекту.

Сучасні українські дослідники також підкреслюють значущість інтеграції творчих методів у навчальний процес у роботі з обдарованими підлітками, які перебувають у кризових умовах. Дослідження Т. Ю. Строгаль показало, що «арттерапія, інтегрована у навчальний процес, розви-

ває емоційний інтелект дітей та старших підлітків, забезпечує емоційний відгук та формує стабільні навички саморегуляції» (Строгаль Т. Ю., 2018, с. 7). Практичні спостереження засвідчують, що коли підлітки беруть участь у творчих активностях – малюнку, колажуванні, груповому моделюванні образів – їхня здатність висловлювати емоції значно зростає, а рівень тривоги знижується. У цьому контексті арттерапевтичні заняття відіграють роль активного механізму підтримки, який допомагає підліткам переосмислити внутрішній стан, перейти від напруженості до творчої самореалізації та соціальної взаємодії. Застосування творчих методів у процесі соціально-психологічної підтримки обдарованих підлітків поєднує розвиток емоційної компетентності, саморегуляції та соціальної взаємодії, що є ключовими компонентами адаптації в умовах воєнного стану.

Комплексне використання казкотерапії та творчих технік важливі в роботі психологів. На практиці це виявлялося під час групових сесій, де підлітки працювали над колективними проєктами, створювали малюнки та історії, що відображали їхні переживання. Комплексний підхід, який поєднує індивідуальну та групову творчість, ефективно формує психоемоційні ресурси та соціальні навички обдарованих підлітків.

На підставі вищезазначеного **висновуємо**:

1. Аналіз сучасних наукових підходів та практичний досвід свідчать, що арттерапія є ефективним інструментом соціально-психологічної підтримки обдарованих підлітків. Творча діяльність дає змогу не лише розвивати інтелектуальні та емоційні ресурси, а й знижувати рівень тривожності та формувати внутрішню стійкість.

2. Арттерапія сприяє розвитку саморегуляції, емпатії, внутрішніх ресурсів та стресостійкості, а також поліпшує соціальну взаємодію у кризових умовах.

3. Реалізація таких методів у навчальному процесі створює умови для безпечного самовираження та розвитку ключових

емоційних і соціальних компетентностей.

На основі цих спостережень виникла ідея розробити конспект заняття із соціально-психологічної підтримки обдарованих підлітків 11–14 років, що поєднує класичні арттерапевтичні техніки та спеціально адаптовані вправи для роботи з емоційним стресом і тривожністю в умовах воєнного стану. Актуальність використання цих вправ полягає в потребі цілеспрямованої підтримки саме обдарованих підлітків, які є надзвичайно чутливими до соціально-емоційних змін. У цій віковій групі висока когнітивна активність і глибока рефлексивність часто поєднуються з емоційною вразливістю, перфекціонізмом, страхом невідповідності очікуванням дорослих. У кризових умовах ці риси можуть посилювати тривогу, відчуття провини чи безпорадності.

У роботі з обдарованими дітьми важливо не лише зберегти їхній природний потенціал, а й допомогти перетворити емоційну напругу на конструктивну силу саморозвитку. У сучасній ситуації війни це набуває особливого значення, адже саме ці діти – золотий фонд інтелектуального та **духовного відродження України**, її майбутні науковці, митці, лідери.

Підтримка їхніх внутрішніх ресурсів нині – це інвестиція в післявоєнне відновлення країни. Під час розроблення конспекту взято до уваги наукові підходи до арттерапевтичної роботи в кризових умовах та практичне значення вправ як інструменту соціально-психологічної підтримки підлітків у закладі освіти.

Конспект заняття із соціально-психологічної підтримки обдарованих підлітків 11-14 років (авторський варіант)

Мета – підтримка психоемоційного розвитку обдарованих підлітків, формування стресостійкості, саморегуляції та соціальної компетентності.

Структура заняття: 90 хвилин, із перервою 15 хвилин між сесіями:

- 1-а сесія – 45 хвилин (вступна частина, розминка, арттерапевтичні вправи);

- перерва – 15 хвилин;
- 2-а сесія – 45 хвилин (основна творча діяльність, інтеграція результатів, рефлексія).

Принципи взаємодії учасників заняття: безпека і довіра; індивідуальний підхід і вибір творчих завдань; активне самовираження через творчість; поетапна інтеграція творчого процесу в соціально-психологічну підтримку.

Пропонуємо такі методи, техніки, форми роботи:

- *Метод – ігрове моделювання безпечного простору* – створення власного психологічного простору через гру, символічні образи, історії.

Новизна: робота з внутрішніми страхами та тривогою без прямої психотерапевтичної інтервенції, виконання арттерапевтичних ігор.

- *Техніка «Малюнок-емоція» «Мій внутрішній світ у воєнний час»* – підлітки малюють свої емоції, зображають переживання.

Новизна: адаптація класичної арттерапевтичної техніки для роботи зі стресом під час воєнних умов; посилення емпатії через групову рефлексію.

- *Техніка – колаж «Мій ресурс у кризі»* – учасники збирають образи ресурсів, що допомагають їм долати

стрес.

Новизна: інтеграція особистісних і соціальних ресурсів у кризовому контексті.

- *Форма роботи – групова рефлексія «Моє відкриття сьогодні»* – підлітки діляться власними відчуттями і творчими результатами.

Новизна: структурована рефлексія, яка формує емоційне розуміння себе та інших у кризових умовах.

- *Метод проєкту мініпроєкт «Моя історія сили»* – творчі роботи з елементами письма, малюнку, колажу, які відображають подолання труднощів.

Новизна: поєднання творчості та кризового аналізу, формування стресостійкості та внутрішніх ресурсів.

Очікувані напрями впливу

- Когнітивний розвиток: активізація мислення, креативності, уваги.
- Емоційний розвиток: зниження рівня тривожності, розвиток саморегуляції.
- Соціальний розвиток: формування емпатії, командної роботи, довіри.
- Психологічна стійкість: розвиток внутрішніх ресурсів у кризових умовах.

План заняття представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

План заняття (90 хв)

Час	Зміст	Форма роботи
0-10 хв	Вступ, знайомство, налаштування на роботу	Коротка інтеграційна гра
10–25 хв	Малюнок-емоція	Індивідуальна арттерапевтична вправа
25–40 хв	Колаж «Мій ресурс»	Груповою робота, обговорення
40–45 хв	Підсумок першої сесії	Коротка рефлексія
45–60 хв	<i>Перерва</i>	
60–75 хв	Ігрове моделювання «Безпечний простір»	Груповою арттерапевтична вправа

Джерело: авторський варіант

Умови реалізації: безпечне середовище та довіра, індивідуальний підхід до кожного підлітка, інтеграція індивідуальних і групових арттерапевтичних вправ, кризова спрямованість без прямих психотерапевтичних інтервенцій, поступовість і системність розвитку емоційної та соціальної компетентності.

Використання запропонованого концепту заняття сприятиме спеціальній адаптації арттерапевтичних методів для роботи з обдарованими підлітками; визначенню кризового контексту та акценту на психологічній підтримці у воєнний час; інтеграції творчості, самовираження та структурованої рефлексії.

Висновки та перспективи дослідження. Узагальнюючи дослідження з проблеми психолого-педагогічної підтримки обдарованих підлітків в умовах війни, можемо виокремити такі її аспекти.

Обдаровані підлітки в умовах воєнного стану потребують особливої соціально-психологічної підтримки, спрямованої на збереження їхньої емоційної рівноваги та розкриття творчого потенціалу. Адже, як свідчать результати психологічної діагностики, в результаті постійних загроз та емоційного навантаження в них зростає рівень тривожності, знижується мотивація, пору-

шуються соціальні зв'язки. Це викликає необхідність створення таких умов, які б сприяли збереженню психологічного здоров'я та розвитку особистісної стійкості.

Застосування арттерапевтичного методу довело ефективність впливу на розвиток саморегуляції, емоційного інтелекту, формування стресостійкості, що є ключовими чинниками адаптації в кризових ситуаціях. Використання творчості, зокрема арттерапії в роботі з обдарованими підлітками, дає підстави стверджувати, що розвиток чуттєвої сфери та самовираження дітей через мистецтво покращує їхній психологічний стан, сприяє трансформуванню переживань через образи й метафори.

Розроблений концепт заняття, що представлено в розвідці, має практичну цінність для шкільних психологів і педагогів, адже поєднує теоретичні засади арттерапії з реальними освітніми потребами сучасних підлітків.

Перспективи досліджень полягають у створенні комплексної програми підтримки обдарованих дітей у кризових умовах та вивченні довготривалих результатів арттерапевтичних впливів на їхній особистісний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Курганська Т. М. (упоряд.) Травматичний досвід: техніки по роботі з цивільним населенням / Т. М. Курганська. – Київ. – 2023.
2. Левченко Л. Комплексна підтримка обдарованих дітей у навчальних закладах /Л. Левченко. – Київ, 2021. – С. 10.
3. Мойзрист О. М. Психологічні стратегії адаптації обдарованих підлітків у навчальному середовищі / О. М. Мойзрист. – Київ, 2021. – С. 52.
4. Родіна Н. Арттерапія в школі: психолого-педагогічний аспект / Н. Родіна. – Харків. – 2020. – С. 17.
5. Скар О. Творчі методи у кризовій психології / О. Скар. – Львів. – 2019. – С. 8.
6. Степаненко О. Г., Дробішева М. В. Проблема емоційно-психологічного стану осіб з інвалідністю в умовах воєнного стану / О. Г. Степаненко, М. В. Дробішева // Вересень, 2024. – С. 171–180. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2024.14>.
7. Строгаль Т. Ю. Ефективність арттерапевтичних методик у роботі з обдарованими дітьми та підлітками / Т. Ю. Строгаль. – Харків, 2018. – С. 7.
8. Шандрук С. К. Психологічні особливості загальної і творчої обдарованості учнів молодшого підліткового віку (на матеріалі сільських загальноосвітніх шкіл) / С. К. Шан-

друк. – К., 1995.

9. Hill A. Мистецтво проти хвороби / A. Hill. – Лондон: Routledge & Kegan Paul, 1945. – С. 4.

10. Kramer E. Арт як терапія з дітьми / E. Kramer. – Нью-Йорк : Schocken Books, 1971. – С. 22.

11. Naumburg M. Динамічно орієнтована арттерапія: принципи та практика / M. Naumburg. – Нью-Йорк: Grune & Stratton, 1966. – С. 13.

12. Rubin J. Дитяча арттерапія / J. Rubin. – Нью-Йорк : Wiley. – 1984. – С. 26.

ART THERAPY AS PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF GIFTED ADOLESCENTS IN WARTIME CONDITIONS

Zhukova Anzhela,

Practical Psychologist

Mykolaiv, Lyceum №. 58

12-g, Korabeliv Ave., 54052, Mykolaiv, Ukraine

anzh.zhukova@gmail.com

The methodical article highlights the problem of sociopsychological support of gifted teenagers in the crisis conditions of martial law. It is updated on the need to find effective forms and methods of psychological and pedagogical support that ensure the preservation of mental health and the development of the potential of a gifted personality in the conditions of war. The psychosocial features of gifted adolescents in crisis conditions are characterised. The impact of the use of creativity and art therapy in working with children on their sensory sphere is analysed.

The summary of the lesson on sociopsychological support of gifted adolescents aged 11–14 years in educational institutions in war conditions was developed, which is based on alternative methods and techniques of psychological-pedagogical influence and takes into account the psycho-emotional features of students in crisis situations. A set of exercises aimed at developing stress resistance, self-regulation, social competence, and emotional intelligence is offered.

Researching the scientific achievements of outstanding art therapists and relying on their own practical experience, it was found that the effectiveness of creativity as a tool for psychological support of children and adolescents depends on the personal involvement of the specialist, an empathetic approach, voluntary participation, consideration of individual characteristics, and the creation of a safe, aesthetic environment for self-expression. The following methods, techniques, and forms of work have been singled out, which will contribute to reducing the level of anxiety, harmonizing the emotional state, developing self-acceptance, and forming effective interaction skills in the student team: drawing emotions, creating «My Resource» collages, metaphorical stories, fairy-tale therapy, music therapy, working with natural materials, and colour therapy.

Keywords: *crisis conditions; gifted teenagers; the art therapy; the martial law; the psycho-emotional regulation; the sociopsychological support.*

REFERENCES

1. Hill, A. (1945). *Mystetstvo proty khvoroby* [Art against disease]. London: Routledge &

Kegan Paul (eng).

2. Kramer, E. (1971). *Art yak terapiia z ditmy* [Art as Therapy with Children]. New York: Schocken Books (eng).

3. Kurhanska, T. M. (2023). *Travmatychnyi dosvid: tekhniky po roboti z tsyvilnym naseleнням* [Traumatic Experience: Techniques for Working with Civilians]. Kyiv (ukr).

4. Levchenko, L. (2021). *Kompleksna pidtrymka obdarovanykh ditei u navchalnykh zakladakh* [Comprehensive support for gifted children in educational institutions]. Kyiv (ukr).

5. Moizyrst, O. M. (2021). *Psykhologichni stratehii adaptatsii obdarovanykh pidlitkiv u navchalnomu seredovyshchi* [Psychological strategies for adapting gifted adolescents to the educational environment]. Kyiv (ukr).

6. Naumburg, M. (1966). *Dynamichno oriientovana artterapiia: pryntsypy ta praktyka* [Dynamically Oriented Art Therapy: Principles and Practice]. Niu-York: Grune & Stratton, 13 (eng).

7. Rodina, N. (2020). *Artterapiia v shkoli: psykhologo-pedahohichnyi aspekt* [Art therapy at school: psychological and pedagogical aspect]. Kharkiv (ukr).

8. Rubin, J. (1984). *Dytiacha artterapiia* [Children's art therapy]. Niu-York: Wiley (eng).

9. Shandruk, S. K. (1995). *Psykhologichni osoblyvosti zahalnoi i tvorchoi obdarovanosti uchniv molodshoho pidlitkovoho viku (na materialy silskykh zahalnoosvitnikh shkil)* [Psychological features of general and creative giftedness of young adolescents (based on materials from rural general education schools)]. K. (ukr).

10. Sknar, O. (2019). *Tvorchi metody u kryzovii psykhologii* [Creative methods in crisis psychology]. Lviv (ukr).

11. Stepanenko, O. H. & Drobysheva, M. V. (2024). Problema emotsiino-psykhologichnoho stanu osib z invalidnistiu v umovakh voiennoho stanu [The problem of the emotional and psychological state of people with disabilities in conditions of war]. *Veresen*, 171–180. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2024.14> (ukr).

12. Strohal, T. Yu. (2018). *Efektivnist artterapevtychnykh metodyk u roboti z obdarovanyimi ditmy ta pidlitkami* [The effectiveness of art therapy methods in working with gifted children and adolescents]. Kharkiv (ukr).

Стаття надійшла до редакції: 17.11.2025

Прийнято до друку: 24.12.2025